

zájukat. Nem tudták, hogy amit hazájukon szeretnek, az az ő szakadatlan, magányos, a kortársak részéről alig hallott vergődésük a falon. E vergődések által lettek mindörökké hazájuk reprezentánsai.

Vegyük ki a valóságos nemzeti kulturjavakat mondvacsinált ügyvivőik kezéből. Segítsünk mi, írók az új hazák építésében s akkor a valóban nemzeti szabadságköltők régi pátosza bámulatosan ismét érvényessé lesz.

E. M. FORSTER:

A KIFEJEZÉS SZABADSÁGA ÉS A KULTURÁLIS HAGYOMÁNY

Hagyomány és szabadság Angliában két szorosan összekapcsolt fogalom; legalább is ezt mondják; ezek szerint tehát lehetséges, hogy a kettőt egyidejűleg tárgyaljuk. Évszázadok óta éneklik országomban a szabadság dics-énekét. A kötelességet és a lemondást szintén megénekelték, a szabadságnak azonban a legnagyobb a közönsége és a legjobban tetszik. S ha mi mai írók ezt a hagyományt fenn tudnók tartani, ha mi a mai körülmények között igazolni tudnók azt, amit *Milton*, *Shelley* és *Dickens* az idejüknek mondtak, akkor nem volna okunk félteni szabadságainkat.

Ismerem az angol szabadság szűk határait és tudom, hogy könnyű célpont a kritika számára. Elhatárolja az osztály és elhatárolja a faj. Privilegiuma az angol polgárnak; privilegium, melyben a leigázott népek egyáltalán nem részesülnek. Szólítsák csak egyszer föl az átlag angliait, hogy ossza meg szabadságait India vagy Kenya benszüllöttjeivel: ha Tory, akkor azt válaszolja, hogy „soha“, és ha liberális: „csak akkor, ha erre méltónak találom őket“. Az elmúlt évben *Smuts* tábornok a St. Andrew egyetem hallgatói előtt hatalmas beszédet tartott a szabadságról. Minden szavával egyet értettem. Volt azonban valami, amiről nem beszélt. Nem jutott eszébe érinteni, hogy Délafrika színes négeri számára biztosíthatók volnának azok a javak, amiket ő oly ékesen dicsért. Egyáltalán még csak nem is gondolt erre s ez a kihagyás dicsőítő beszédét neveltségessé tette. A szabadság csak a faj és az osztály határáig érvényesül nála is. A szabadság Angliában a gazdag emberek előjoga. Az alsóbbosztályok embere, avagy annak számára, aki minden osztályon kívül áll, a szabadság — kevés kivételtől eltekintve — vajas kenyeret sem ér. A kifejezésnek az a szabadsága, amely nékiünk íróknak annyira a szív ügye, az átlag munkanélküli számára a legcsekélyebb érdekekkel sem bír. A szabadságot olyan képzelgésnek tekinti ez, amivel a felső osztályok foglalkoznak, mivel elegendő az élelmük és mert mulatságosnak tartják a frondeurt játszani az állammal szemben. Nekem személyesen vannak barátaim, akik ugyan nem állnak a legalsóbb osztályok legalsóbb határán, de ehhez veszélyesen közelednek: ezeknek viszont vannak rokonaik, akik ezeket a határokat már átlépték: ezek a mi kongresszusunkat és ennek a lehetőségeit cinikusan nézik. Ugy gondolom, hogy mindenki, aki mint én, hisz a szabadságban és nyitott szemmel jár, időről-időre észleli e haragos megvetés nehezitelését. Kenyér és fedélnéküli emberek épp oly kevésbé törődnek a szabadsággal, mint a kulturális örökséggel. Az ellenkezőjét képmutatás volna állítani.

Megpróbáltam a két határt — a faj és az osztály határát — lelkiismeretesen feltüntetni, mert mindezek ellenére én mégis hiszek a szabadságban: sőt, még azt is hiszem, hogy az a különös forma, amely Angliában kifejlődött, számunkra és a világ számára még hasznos lehet. Politikai szempontból véve — azt hiszem Önök már kitalálták, hogy

egyáltalán nem vagyok fasiszta — a fasiszmus a hibás, hogy belőle ismét csak baj keletkezik. Önök azonban valószínűleg azt is kitalálták, hogy nem vagyok kollektivistá: talán ez volnék, ha fiatalabb és bátrabb lennék, mert a kollektívizmusból reményt látok. Tudom, hogy a kollektívizmus szándékai jók, még ha nagyon sok cselekedetet, amik szándékából következnek, rossznak is tartok. Az vagyok, amit életkorom és nevelésem csinált belőlem, — polgár, aki ragaszkodik a brit alkotmányhoz, aki inkább ragaszkodik hozzá, mint amennyire támogatja s e magatartásban a méltóság hiánya nem zavar engem. Nagy súlyt helyezek a multa. Súlyt helyezek az áthagyományozott szabadságok megtartására és kiszélesítésére. S én főleg azért jelentem meg e kongresszuson, hogy megtudjam, hogy mit tesznek és szenvednek más országokban. Ami az én országomat illeti, úgy kétségtelenül pillanatnyilag válság marcangolja; az a tény azonban, hogy a mi vezéreink hangsúlyozni tartoznak a szabadság szeretetét, már valami értéket jelent.

Valami értéket jelent, hogy Angliában még nyerseségnek tekintik a diktatúrát, s a progromot a rossz nevelés bizonyítékának, a magánhadserget pedig nevetségesnek. Pillanatnyilag nálunk ilyesmik nem léteznek.

Pillanatnyilag tehát nálunk nincs meg a valódi fasiszmus veszélye. De lehetséges, hogy háború lesz s ez képes bármit kiváltani. Miniket egy sokkal alattomosabb veszély fenyeget, valami „hosszú távlatú fabiánus-fasiszmusnak“ szeretném nevezni: a diktatura szelleme, mely az alkotmányos formák homlokzata mögött csendben dolgozik, becsmérezhet valami kis törvényt (mint a „Sedition Act“) és ezzel valamely kormányzati körzetben a helyi zsarnokság valamely nemét felállíthatja, ott nemzeti érdekből átnyomhat sürgősen titkos rendelkezéseket, esténként a rádió keresztül állítólagos „híreket“ mormoghat és suttoghat, míg végül is minden ellenzék megszeli, vagy elhallgat. Ez az a fasiszmus, amitől félek. A szabadságot Angliában mindig ilyen hagyományos módszerekkel támadták meg. Ezt tette I. Károly — Károly gentleman volt, ha létezett ugyan valaha ilyesmi — és ezt teszik a mi mai felvilágosodott és erőszakhívó gentlemanjeink.

A legfrissebb csapás, amit Angliában a véleménynyilvánítás szabadsága ellen intéztek a „Sedition Act.“, amit épp az előbb említettem. Hivatalos neve: a lázadásra való izgatás elleni törvény; a múlt évben fogadta el a többség, amely mindig engedelmeskedik a mi u. n. nemzeti kormányunk parancsainak. Ez a törvény ismét felhatalmazza a rendőrséget házkutatások tartására, ami 170 évig tilos volt; megakadályozza hivatásos katonák morális és politikai nevelését; pártfogolja a besugókat és provokatőröket és pacifistákkal szemben fegyverként alkalmazható. Ez a törvény heves tiltakozásokat váltott ki, amik mellett a napisajtó és a rádió szinte teljes hallgatással ment el. Ennek ellenére ezek a tiltakozások nem maradtak hatástalanok és a legveszélyesebb paragrafusokból párat már a parlamenti vita előtt visszavontak. Olyan természetű rendszabályok ezek, aminőket szívesen hordanak a kormányok a zsebükben, nem annyira a közvetlen alkalmazás, mint inkább a bekövetkezendőkre való tekintettel. Mindenesetre a törvénynek volt egy azonnali hatása: ismerek eseteket, amikor nyomdászok vonakodtak pl. pacifista gyermektörténeteket kinyomni, mert félték, hogy a történetkéik valamiképp katonák kezébe kerülnek és akkor vád alá helyezik őket lázadásra való izgatás címén. A közönség valamely meghatározatlan módon megfélemlített és jobban szereti, ha békében hagyják és ezért cselekszik kevesebbet, beszél kevesebbet és gondol kevesebbet, mint rendszerint. Ebben áll a valódi kár — sokkal inkább, mint a törvény

effektív alkalmazásában. Bevezették a lélektani cenzurát és a kulturális örökség érzi meg...

Mielőtt ezeket a megjegyzéseket lezárom, hangsúlyoznom kell, hogy azok teljesen magánjellegűek: nem az angol delegáció véleményét tükrözik. Kollegáim valószínűleg osztják az országunkban lévő helyzetről szóló véleményemet, de talán nem osztják az én régimódi magatartásomat, talán úgy gondolják, hogy idővesztés, ha az ember szabadságról és hagyományról beszél, miközben a társadalom gazdasági alapítványa hiányzik. Ők talán azt mondják, hogy ha kitör az új háború az olyan liberális és individuálista típusú írókat, mint *Aldous Huxley* és én egyszerűen félretolják. Biztos vagyok affelől, hogy félretolnak bennünket és nagyon könnyen lehetségesnek tartom, hogy kitör az új háború. Ugy tűnik előttem, hogy ha a nemzetek vadul továbbfolytatják a fegyverkezést a retenetes véget épp oly kevéssé kerülük el, mint az állat, amely szakadatlanul zabál. Ezeket feltételezve én és barátaim szerepe, akik érzéseimet osztják, csak a közvetítő szerepe alatt. Mindegy. Régi szerszámainkkal tartozunk tovább működni, míg minden összeomlik. Ha viszont minden összeomlik, akkor már semmi se ér semmit. Azután — ha lesz még „azután“ — a civilizáció munkáját olyan emberek veszik föl, akik szellemi tréningje az enyémtől nagyon különbözik.

A háború gondolata sokkal gyakrabban üldöz, mint a saját halálom gondolata; s ennek ellenére e két rosszal szemben ugyanazt a magatartást kell ölteni. Ugy kell cselekedni, mintha az ember halhatatlan volna, a civilizáció pedig örök. Mindkét feltevés fikció — én nem élek örökké, ugyanilyen kevéssé a földgömb, — de mindkettőt fenn kell tartani, ha az ember folytatni akarja az evést, a munkát, az utazást, ha azt a kevés levegőt tisztán akarja tartani, amellyel az emberiség szelleme még lélezkedik. Ha nem is vagyok szónok, mégis el akartam jönni Párisba, hogy elmondjam: bármily nagy is a kényszerű különbség azok közt a gyógyszerek közt, amiket szenvedéseinkre javallnak — mi mindannyian hiszünk a bátorságban. Véleményem szerint az író, ha egyben bátor és érzékeny, úgy betöltötte nyilvános küldetését. Segített a katasztrófák látán az emberiséget összefogni. A bátorság, amit annyi férfinél, akik oly sok országból idejöttek, tapasztalok, az enyémet csak fokozhatja.

FALUDY GYÖRGY ÁTKÖLTÉSEIBŐL

Francois Villon:

Ballada Villonról és kövér Margójáról

*Persze: pukkadnak a párisi polgárok,
mióta hírlik, hogy egy lánnyal járok,
ki az uccáról tartja el magát.
De a kis dögöt nagyon szeretem,
ingét megvarrom, ágyát megvetem
és este megkefelem a haját,
bort hozok a kocsmából, a kútról vizet,
s ha egy vendég jön, aki jól fizet:
a hátsó ajtón diszkrétén távozom,*